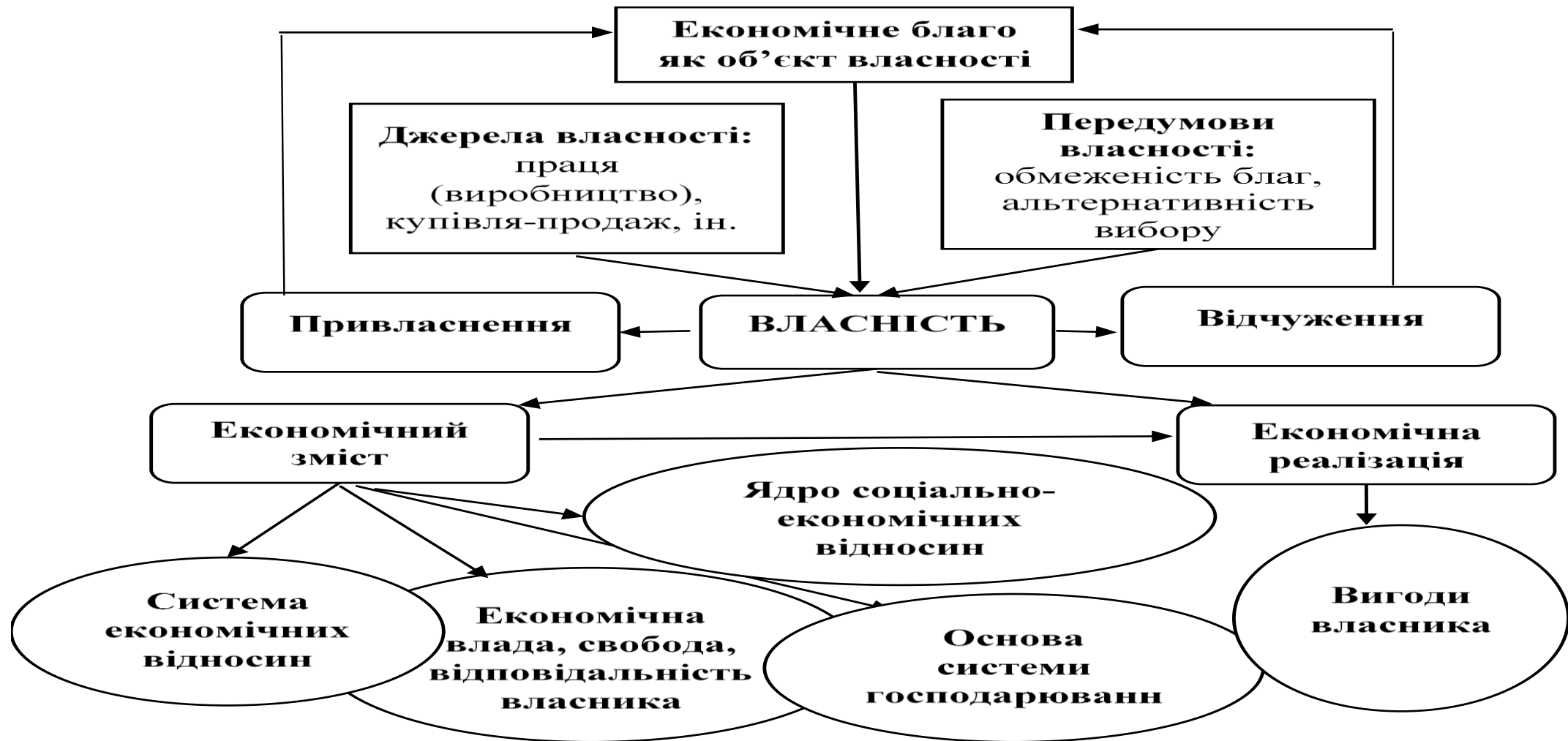

Тема 3. ВЛАСНІСТЬ ЯК СИСТЕМА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

План

1. Система економічних відносин власності. Джерела, суб'єкти та об'єкти власності Економічні форми реалізації власності.
2. Теорія прав власності. Трансакційні витрати. Специфікація прав власності.
3. Типи та форми власності. Історичні форми власності. Інтелектуальна власність.
4. Зміни форм власності. Методи перетворення форм власності. Причини, цілі, зміст та соціально-економічні наслідки приватизації в Україні у період ринкових перетворень та у теперішній час.

1. Система економічних відносин власності. Джерела, суб'єкти та об'єкти власності Економічні форми реалізації власності

Економічний зміст власності

Основні економічні категорії

• **Власність**

• **Привласнення**

• **Відчуження**

• **Економічна влада**

• **Економічна свобода**

• **Економічна відповідальність**

• **Економічна реалізація власності**

• Система економічних відносин з приводу привласнення/відчуження економічних благ;

• встановлення влади над економічним благом;

• виключення із використання економічного блага;

• реалізація економічних інтересів власника як головного суб'єкта владних відносин у сфері господарювання;

• фундаментальне право кожної людини управляти її власною працею та майном;

• система формальних і неформальних норм та правил економічної поведінки власників, які приймають рішення щодо раціонального використання економічних благ як об'єктів власності;

• вилучення власником корисних властивостей (вигоди, доходу) з об'єктів власності у процесі їх виробничого та особистого споживання;

Право власності - право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Цивільний кодекс України. Книга третя. Статті 316, 317.

2. Теорія прав власності. Трансакційні витрати. Специфікація прав власності

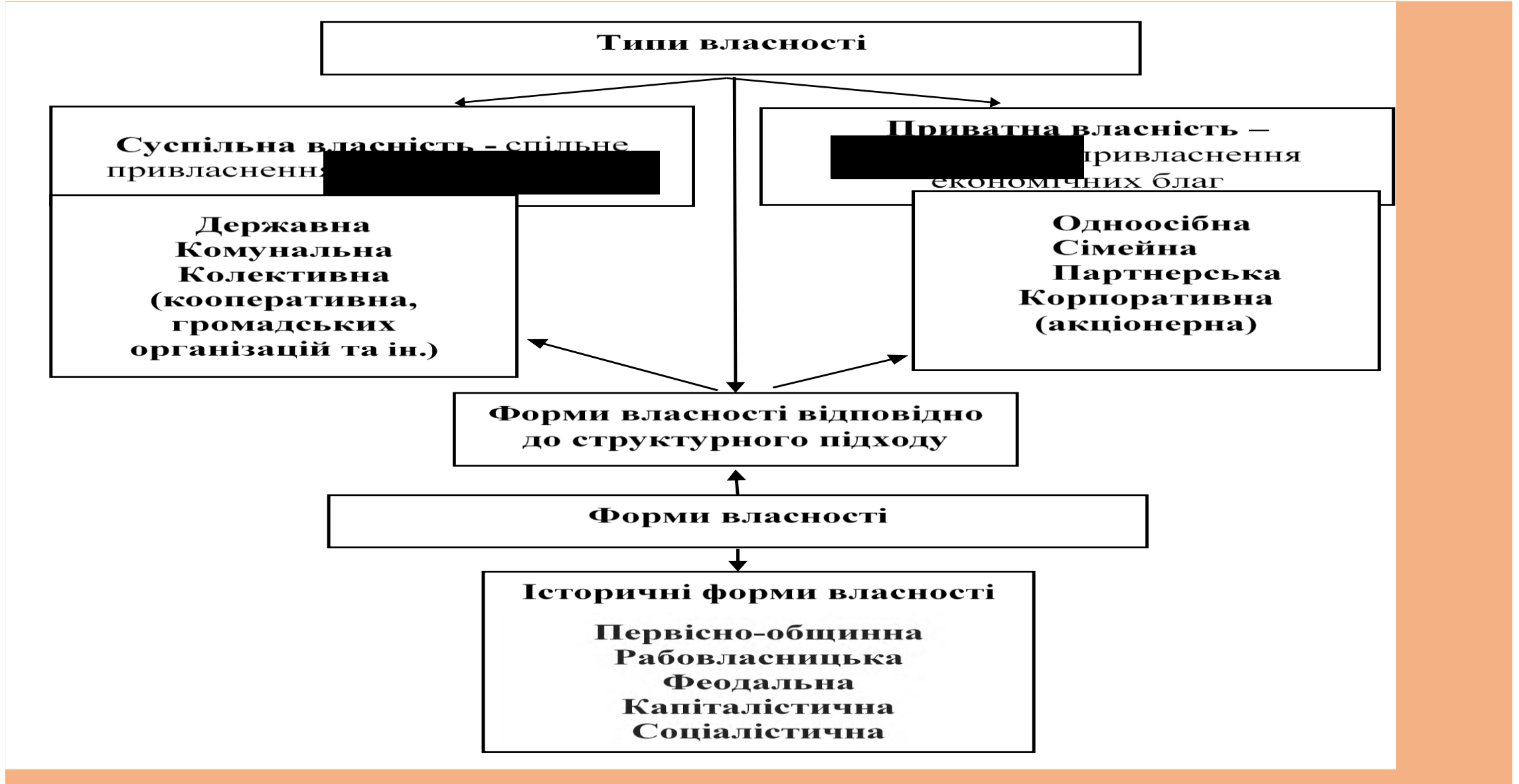
Неоінституціональна теорія прав власності

Класифікація прав власності А. Оноре

- 1) Право володіння
  - 2) Право користування
  - 3) Право управління
  - 4) Право на прибуток
  - 5) Право розпорядження (суверена)
  - 6) Право на безпеку
  - 7) Право на передачу благ у спадщину
  - 8) Право на безстрокове володіння благом
  - 9) Заборона на використання засобом, що завдає шкоди навколишньому середовищу
  - 10) Право на відповідальність у вигляді стягнення блага у сплату боргу
  - 11) Право на залишковий характер
- 1) Право виняткового фізичного контролю блага
  - 2) Право застосування корисних якостей блага для себе
  - 3) Право приймати рішення, хто і як буде користуватися благом
  - 4) Право на результати використання блага
  - 5) Право на відчуження, споживання, зміну і знищення блага. Власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону (ст. 319 ЦКУ)
  - 6) Право на захист від експропріації благ та від шкоди з боку навколишнього середовища
  - 7) Спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) (ст. 1216 36 ЦКУ)
  - 8) Право власності є непорушним. Ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні (ст. 321 ЦКУ).
  - 9) Власник не може використовувати право власності на шкоду правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію та природні якості землі. (ст. 318 ЦКУ)
  - 10) Власник, права якого порушені, має право на відшкодування завданої йому майнової та моральної шкоди (386 ст ЦКУ)
  - 11) Право на існування процедур і інститутів, що забезпечують відновлення порушених правомочностей

3. Типи та форми власності. Історичні форми власності. Інтелектуальна власність

Інтелектуальна власність як економічна категорія – економічні відносини між людьми з приводу привласнення/відчуження результатів інтелектуальної діяльності у виробничий, науковій, художній та інших сферах.

Право інтелектуальної власності - це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності. Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності.

Об'єкти права інтелектуальної власності:

літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування напівпровідникових виробів; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці.

Особисті немайнові права інтелектуальної власності:

1) право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності; 2) право перешкоджати будь-якому посягання на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності; 3) інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Майнові права інтелектуальної власності:

1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

4. Зміни форм власності. Методи перетворення форм власності. Причини, цілі, зміст та соціально-економічні наслідки приватизації в Україні у період ринкових перетворень та у теперішній час

Зміни форм власності – процес трансформації (перетворення) однієї форми власності у іншу

Методи зміни форми власності:

- націоналізація:** перетворення приватної власності у державну / комунальну (конфіскація, викуп об'єктів приватної власності);
- приватизація:** перетворення державної / комунальної власності у приватну власність (може бути частковою, якщо приватизується частина акцій державної корпорації); платне відчуження майна, що перебуває у державній або комунальній власності, на користь фізичних та юридичних осіб, які відповідно до цього Закону можуть бути покупцями (ЗУ «Про приватизацію державного і комунального майна» від 18 січня 2018 року № 2269-VIII);
- денаціоналізація:** повернення державою націоналізованого майна колишнім власникам;
- реприватизація:** повторна приватизація після повернення в державну власність раніше приватизованого об'єкта.

Приватизація є основним напрямом *роздержавлення власності* як подолання соціально-економічної монополії держави.

Етапи приватизації в Україні у перехідний період

1992 р. – початок масової приватизації: затвердження Верховною Радою першої Державної програми приватизації. Закон України «Про приватизацію державного майна» від 4 березня 1992 року № 2163-ХІІ (велика та мала приватизація).

1992 - 1994 рр. - приватизація шляхом відкриття приватизаційних рахунків в Ощадному банку, які були іменними, існували у вигляді депозитних рахунків, а отже, не мали вільного обігу.

1995 – 1998 рр. – сертифікатна (паперова) приватизація. Було випущено українські ваучери (ПМС — приватизаційні майнові сертифікати) у паперовій формі. У 1998 р. 45,7 млн. українських громадян отримали ПМС, що становило 87,98 % загальної кількості населення. Термін чинності ПМС неодноразово подовжувався, щоб усі громадяни використали право на свій пай у державній власності.

З 1998 р.-грошова приватизація.

Основні способи приватизації у перехідний період

продаж на аукціоні;

продаж за конкурсом з відкритістю пропонування ціни за принципом аукціону;

продаж акцій (часток, паїв), що належать державі у господарських товариствах, на аукціоні, за конкурсом, на фондових біржах та іншими способами, що передбачають загальнодоступність та конкуренцію покупців;

продаж на конкурсній основі єдиного майнового комплексу державного підприємства або контрольного пакета акцій акціонерного товариства

викуп об'єктів приватизації;

продаж акцій на міжнародних фондових ринках, у тому числі у вигляді депозитарних розписок.

Частка об'єктів приватної власності у загальних економічних показниках України за 2004 р., %

	Показник	%
	Кількість об'єктів, усього	88,2
	Кількість промислових об'єктів	92,5
	Середньорічна чисельність найманих працівників – суб'єктів підприємницької діяльності	75,2
	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	100,8*
	Інвестиції в основний капітал	64,8
	Обсяг реалізованої промислової продукції	85,3
	Обсяг виробництва у видобувній промисловості	71,1
	Обсяг виробництва в обробній промисловості	96,1
	Обсяг реалізованої продукції будівництва	89,6
	Оптовий товарообіг	96,1
	Експорт товарів	91,2

Частка державного сектору у складі економіки за 2020 рік

Вид економічної діяльності	Питома вага кількості суб'єктів господарювання державного сектору економіки, відсотків	Питома вага чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єктів господарювання державного сектору економіки, відсотків	Питома вага середньої вартості необоротних та оборотних активів суб'єктів господарювання державного сектору економіки, відсотків	Питома вага середньої кількості працівників суб'єктів господарювання державного сектору економіки, відсотків	Питома вага капітальних інвестицій суб'єктів господарювання державного сектору економіки, відсотків	* Питома вага державного сектору економіки, відсотків
Усього	0,5	6,6	13,7	11,5	7,7	8,0

Частка державного сектору у складі економіки за I квартал 2021 року

Вид економічної діяльності	Питома вага кількості суб'єктів господарювання державного сектору економіки, відсотків	Питома вага чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єктів господарювання державного сектору економіки, відсотків	Питома вага середньої вартості необоротних та оборотних активів суб'єктів господарювання державного сектору економіки, відсотків	* Питома вага державного сектору економіки, відсотків
Усього	4,1	9,1	20,0	11,1

Джерело: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=3f9cbf0b-24bf-48f8-8360-04d559e41d60&tag=UpravlinniaDerzhavnimSektoromEkonom>

Велика приватизація: об'єкти - держпідприємства, балансова вартість яких перевищує 250 млн. грн., продаж яких здійснюється із залученням інвестиційних радників. Проводиться публічний, відкритий конкурс, який визначає переможця. **Мала приватизація:** об'єкти - не тільки державні підприємства та пакети акцій, але і об'єкти незавершеного будівництва та соціально-культурного призначення, окреме рухоме та нерухоме майно, вартість яких не вище 250 млн грн. Такі об'єкти продаються виключно через аукціони ProZorro.

Способи приватизації у сучасний період:

- 1) *продаж об'єктів права державної або комунальної власності на аукціоні, у тому числі: аукціоні з умовами; аукціоні без умов; аукціоні за методом покрокового зниження стартової ціни та подальшого подання цінових пропозицій; аукціоні із зниженням стартової ціни; аукціоні за методом вивчення цінових пропозицій;*
- 2) *викуп об'єктів приватизації.*

У 2021 році планується отримати до держбюджету 12 млрд грн, з них 9 млрд грн – від великої приватизації та 3 млрд грн – від малої. У 2020 році отримано 2,5 млрд грн. Об'єкти великої приватизації: Об'єднана гірничо-хімічна компанія, київський завод «Більшовик», «Президент Готель», 6 обленерго та ПАТ "Одеський припортовий завод".